

Ett svar på befolkningsfrågan

– En analys av Makarna Myrdals profylaktiska socialpolitik i *Kris i Befolkningsfrågan*

HEDVIG HOLSTI HEIJBEL

LUNDS UNIVERSITET

Nyckelord: folkhemmet, socialpolitik, Kris i befolkningsfrågan, Alva Myrdal, Gunnar Myrdal, eugenik

I ett tal 1928 myntade Socialdemokraternas partiledare Albin Hansson begreppet folkhemmet. Med metaforen ville Hansson fånga en förändring av det svenska samhället. Hans vision var ett samhälle utan klasskillnader som präglades av ansvar, trygghet och samarbete för den svenska befolkningen.¹ Sex år efter Hanssons tal och två år efter att han tillsattes som statsminister publicerades en av de första reformistiska politiska arbeten som berörde socialdemokratisk socialpolitik; *Kris i befolkningsfrågan*, en bok skriven av makarna Alva och Gunnar Myrdal, två nyckelpersoner i det socialdemokratiska folkhemsbygget.

Kris i befolkningsfrågan var en socialdemokratisk programskrift som på samma gång var nytänkande och förankrad i gamla idéer. Den består av flera politiska förslag och reformer som går i spår med författarnas samtida idéer, samtidigt som den har en tidig socialdemokratisk anda.

Följande essä kommer att analysera bokens sjunde kapitel, ”Socialpolitiken och folkets kvalitet”, där författarna diskuterade en rad olika socialpolitiska ämnen, såsom eugenik, arbetslöshet, hygienism och bostadspolitik som mer eller mindre kom att implementeras i Folkhemssverige. Genom att placera författarna och texten i sina tidliga och rumsliga ramar ämnar essän att studera hur man kan förstå innehållet i och syftet av ”Socialpolitiken och folkets kvalitet” utifrån dess historiska sammanhang.

Makarna Myrdal och socialdemokratin

Kris i befolkningsfrågan skrevs i en politiskt och samhälleligt föränderlig tid. Den publicerades 1934, i startgropparna av den svenska moderniseringen. Nationalekonomen Gunnar Myrdals, 1898–1987, och sociologen Alva Myrdals, 1902–1986, kopplingar till Socialdemokraterna och socialdemokratin är tydliga: de kom båda att bli ministrar i socialdemokratiskt ledda regeringar och under 1930- och 1940-talen tog de stor plats i socialpolitiska debatter genom att bland annat agera som experter i Statens offentliga utredningar gällande socialpolitiska frågor.²

Boken var från början skriven som två artiklar till den socialdemokratiska debatt-tidskriften *Tiden*, startad av Hjalmar Branting 1908, men på grund av dess omfattning publicerades den inte som artiklar

¹ Lars Kvarnström, ”Arbetarnas tid 1866–2014”, i Susanna Hedenborg & Lars Kvarnström (red.), *Det svenska samhället 1720–2014: Böndernas och arbetarnas tid*, 5 Utg. (Lund 2015) s. 276.

² Per Thullberg, ”Alva Myrdal”, *Svenskt Biografiskt lexikon* u.å.

<<https://sok.riksarkivet.se/sbl/Presentation.aspx?id=8622>> (25/5 2023); Bo Gustafsson, ”K Gunnar Myrdal” *Svensk biografiskt lexikon*, u.å. <<https://sok.riksarkivet.se/sbl/Presentation.aspx?id=8623>> (25/5 2023).

utan i bokformat.³ *Kris i befolkningsfrågan* var med andra ord högst politisk med syfte att driva på förändring i en socialdemokratisk anda. Spåren av tidens socialdemokratiska begrepp om social ingenjörskonst, rationalitet och modernitet återfinns i *Kris i befolkningsfrågan*.⁴ Boken tycks syfta till att starta debatt kring frågan om Sveriges befolkning, dess kvalitet och framtid, då de bland annat kritiserar och problematiserar tidigare uppfattningar om befolkningen samt föreslår en samhällsomvälvande förändring.

Myrdal och Myrdal skrev boken i starten av folkhemsbygget – något som innebar en stor samhällsomvandling för Sverige. Med det sagt, det som vi känner till som folkhemmet idag hade ännu inte hunnit realiseras innan boken gavs ut. Enligt idé- och lärdomshistorikern Tore Frängsmyr skedde de flesta reformerna först efter 1934.⁵ Av denna anledning är det viktigt att få förståelse för den socialdemokrati som fanns innan Per Albin Hanssons tal 1928 om folkhemmet. Denna tidiga socialdemokrati, som Myrdal och Myrdal påverkades av, växte fram ur Sveriges socialdemokratiska arbetareparti som startades 1889 med mål att driva arbetarrörelsens frågor partipolitiskt. I grund och botten verkade arbetarrörelsen från 1800-talets mitt för att organisera arbetarklassen i strävan mot demokrati och bättre, mer jämlika levnadsvillkor. Fram till 1917 innefattade partiet både reformister och revolutionärer men i och med den partisplittring som skedde fick socialdemokratin den reformistiska anda som den senare kom att kännetecknas av, och som också går att finna i *Kris i befolkningsfrågan*.⁶ Trots att boken skrevs i en socialdemokratisk miljö som präglades av folkhemsidéer hade alltså ingen av dessa förändringar ännu realiserats. Runt om i Sverige rådde det fortfarande dåliga levnadsförhållanden. Människor levde trångt, smutsigt och fattigt, de var arbetslösa och födde rekordfå barn⁷ – och det var detta makarna Myrdal avsåg att hitta lösningar på.⁸

Befolkningsfrågan och dess kris

I *Kris i befolkningsfrågan* var det just befolkningsfrågan i allmänhet och den minskande nativiteten i synnerhet som var grundproblemet makarna Myrdal försökte lösa. Vid tiden när boken skrevs hade nativiteten, för att använda Myrdal och Myrdals ord, ”fallit katastrofalt” i Sverige och såg ut att fortsätta sjunka.⁹ De kopplade det låga födelsetalet med fattigdom men påpekade också att det varken fanns brist på resurser eller teknik för att ge det svenska folket en bättre levnadsstandard. Det var snarare

---

³ Thullberg u.å.; Tankesmedjan Tiden, ”Om tidskriften Tiden”, *Tankesmedjan Tiden*, u.å. <<https://tankesmedjantiden.se/om-tiden/>> (25/5 2023). Boken publicerades till slut av Bonnier 1934. Denna analys utgår däremot från Nya Doxas omtryckta utgåva från 1997.

⁴ Nationalencyklopedin (NE), ”Social ingenjörskonst”, *NE*, <<http://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/social-ingenjorskonst/>> (4/4 2024).

⁵ Tore Frängsmyr, *Svensk idéhistoria: Bildning och vetenskap under tusen år, del 2, 3* Utg. (Stockholm 2002), s. 282.

⁶ Kvarnström 2015, s. 199–200, 224.

⁷ Statistiska centralbyrån (SCB), ”Födda i Sverige”, *SCB*, 2024.

<https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/fodda-i-sverige/#born_since_1900> (28/4 2024).

⁸ Alva Myrdal & Gunnar Myrdal, *Kris i befolkningsfrågan*. Omtr. (Nora: 1997), s. 10–11, 14.

⁹ Myrdal & Myrdal (1997), s. 10.

samhällsordningen som var problemet och det gick inte, enligt författarna, att lösa genom små incitament såsom skattelättnader eller bidrag – det var en samhällsomvandling som krävdes.¹⁰

Genom att i kapitlet ”Socialpolitik och folkets kvalitet” historisera och problematisera två motsatta idéer om födelsekontroll kopplade paret Myrdal sina idéer om befolkning och människosyn till idéströmningar med rötter från både sekelskiftet 1800 och 1900. Nymalthusianismen, som förespråkades av arbetarrörelsen, framhävde att det skulle vara föräldrarnas fria val att skaffa barn, vilket skulle säkerställas med hjälp av fri tillgång till preventivmedel. Genom att det föddes färre barn skulle arbetskraftens värde öka och genom ökad efterfrågan på arbetskraft skulle även ekonomin för arbetarklassen förbättras, vilket i sin tur skulle leda till att barnen togs bättre hand om. Samtidigt kritiserade författarna även en strömning av ”konservativa antinymalthusianer” där romantiska, moraliska och religiösa idéer framhävdes och användningen av preventivmedel ansågs vara omoralisk och rentav farlig för Sveriges framtid.¹¹ Födelsekontroll ansågs av antinymalthusianer leda till en degenererad svenskhet. Eftersom minskat barnafödande ansågs leda till ökad invandring vilket i sin tur ansågs fördärva det svenska kulturarvet.¹² Men idéer som antinymalthusianismen var vid tiden långt ifrån unika, trots makarna Myrdals kritik. Året innan *Kris i befolkningsfrågan* publicerades tog nazisterna med Hitler i spetsen makten i Tyskland genom att bland annat förespråka den tyska rasens överhöghet.

Lösningen på befolkningsfrågan och den minskade nativiteten skulle enligt Myrdal och Myrdal snarare vara en ”profylaktisk socialpolitik”, det vill säga en förebyggande politik som direkt skulle syfta till att främja nativiteten och förbättra det svenska folkets kvalitet.¹³ Författarna menade att detta skulle göras genom en omfördelningspolitik där resurser skulle fördelas mer rättvist. Barnafödande skulle enligt makarna Myrdal bli hela landets angelägenhet där familjen var en central pelare, en social institution, som skulle behöva anpassa sig för deras socialpolitiska ingrepp.¹⁴ Socialpolitiken som de talade för var i direkt motsättning till den idé om hemmets uppdelning av offentliga kontra privata rum som var rådande under 1800-talet.¹⁵ I den myrdalska socialpolitiken gavs staten rollen att tycka till och påverka även det som skedde i det mest privata – allt för att gynna landet och dess framtid.¹⁶

Förbättrandet av barnens hälsa är ett exempel på hur deras socialpolitik skulle förändra Sverige. Paret Myrdal betonade att trots mödrarnas bristande kunskap om näringsrik mat var barnen inte endast de enskilda familjernas ansvar utan hela samhällets. Genom uppfostringsaktioner, som exempelvis gratis skolmat, skulle barnen inte bara få näringsrik kost utan även lära sig själva och sina mammor näringslära, vilket långsiktigt skulle gynna hela samhället. De föreslog alltså att undernäingsproblematiken var ett

---

¹⁰ Myrdal & Myrdal (1997), s. 10–11.

¹¹ Myrdal & Myrdal (1997), s. 9.

¹² Myrdal & Myrdal (1997), s. 8–9.

¹³ Myrdal & Myrdal (1997), s. 11.

¹⁴ Myrdal & Myrdal (1997), s. 9–11, 205.

¹⁵ Orvar Löfgren, ”Känslans förvandling”, i Jonas Frykman & Orvar Löfgren (red.), *Den kultiverade människan*. (Malmö 1979), s. 107.

¹⁶ Myrdal & Myrdal (1997), s. 11.

samhällsproblem som skulle lösas både kortsiktigt och långsiktigt genom statliga reformer och samhällsuppfostran.¹⁷

Vikten av befolkningens kvalitet

Trots att Myrdal och Myrdal oroade sig mycket för Sveriges sjunkande nativitet menade de också att det fanns personer i samhället som inte skulle skaffa barn. ”[H]öggradigt livsodugliga individer” ansågs av paret inte vara lämpliga för föräldraskap och för att undvika det var lösningen enligt dem sterilisering.¹⁸ Problemet låg alltså inte endast i att det föddes för få barn, det föddes även för få barn som uppfyllde de ”skärpta kvalitetskraven”.¹⁹ Vad dessa kvalitetskrav innebar och vem det var som har skärpt dem var inget som makarna Myrdal specificerade men det går att förstå att det var viktigt för dem att samhället mötte dessa krav för det svenska folkets framtid.

Det fanns enligt paret Myrdal olika sätt att reglera vilka som födde barn: positiv eller negativ eugenik. Den negativa innebar en reglering av fortplantningsfriheten medan den positiva innebar incitament till personer vars gener ansågs gynna folket.²⁰ Vid tiden av att boken skrevs höll en ”korrektiv socialreform” på att gå igenom som skulle ge staten tillåtelse att sterilisera delar av befolkningen, en så kallad negativ eugenik. Enligt författarna fanns det två anledningar som skulle tillåta sterilisering: den rashygieniska och den socialpedagogiska.²¹

Den rashygieniska anledningen syftade kortfattat till att ”utrota all slags fysisk och psykisk mindervärdighet inom befolkningen, både sinnesslöa och sinnessjukdom, kroppsliga sjukdomar och dåliga karaktärsanlag” då dessa ansågs bära på dåliga gener.²² Denna människosyn var inte något unikt för vare sig Sverige eller makarna Myrdal på 1930-talet. Den specifikt rashygieniska, eller rasbiologiska, synen på människan kan härledas till slutet av 1800-talet och socialdarwinismen som i sin tur inspirerats av Darwins evolutionsteori.²³ När *Kris i befolkningsfrågan* skrevs var rasbiologin ett etablerat ämne och från och med 1921 utförde exempelvis Herman Lundborg ärftlighetsforskning på Rasbiologiska institutet i Uppsala. Denna vetenskap ansågs vara ett verktyg för att försöka förstå och kontrollera de germanska folkens framtid.²⁴ 1930-talets Tyskland är ett exempel på hur dessa idéer drogs till sin spets under Myrdal och Myrdals samtid. Där utfördes det både tvångsteriliseringar och eutanasi mot barn och vuxna med intellektuella funktionsnedsättningar i syfte att förrinta vad nazisterna ansåg vara dåliga gener från det tyska folket.²⁵

---

¹⁷ Myrdal & Myrdal (1997), s. 226–227.

¹⁸ Myrdal & Myrdal (1997), s. 217.

¹⁹ Myrdal & Myrdal (1997), s. 217.

²⁰ Myrdal & Myrdal (1997), s. 223–224.

²¹ Myrdal & Myrdal (1997), s. 217.

²² Myrdal & Myrdal (1997), s. 218.

²³ Frängsmyr (2002), s. 136.

²⁴ Myrdal & Myrdal (1997), s. 223–226.

²⁵ Jörgen Malmqvist & Ulf Zander, ”Dödshjälp”, *NE*,

<<http://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/dödshjälp>> (27/8 2024).

Det andra skälet för sterilisering var, enligt paret Myrdal, den socialpedagogiska: en tvångssterilisering som rättfärdigades av att föräldrarna inte ansågs kunna ta hand om sina barn. Det var främst de föräldrar som ansågs ”erbjuda sina barn en uppenbart olämplig uppfostringsmiljö” som den socialpedagogiska steriliseringen skulle beröra.²⁶ Enligt författarna födde de olämpliga föräldrarna ofta många barn som sedan staten behövde ta hand om. På grund av att det enligt makarna Myrdal inte fanns tillräckligt med forskning som bevisade att tvångssterilisering hindrade spridandet av mindre eftersträvansvärda gener, var det bästa skälet för sterilisering och för befolkningens bästa den socialpedagogiska. Det var enligt Myrdal och Myrdal även billigare för staten att sterilisera de ”sinnessjuka” snarare än att ta hand om och vårda deras barn.²⁷

Myrdal och Myrdals tilltro till vetenskapen och diskussionerna om vad forskningen kan och inte kan bevisa kan tyckas anmärkningsvärd. Trots att de utgick ifrån en rasbiologisk grundtanke menade de samtidigt att det inte fanns tillräckligt med vetenskap om gener för att rättfärdiga sterilisering av alla individer som ansågs vara mindervärdiga. Dessutom betonade de, till skillnad från den samtida tyska nationalsocialistiska inställningen, att det inte fanns någon risk för degenerationsfara gällande sinnessjukdomar i Sverige och därför skulle folk inte steriliseras endast på grund av att de ansågs vara sinnessjuka.²⁸ Tilltron till att de bästa strategierna för statens agerande gick att finna med hjälp av rationell forskning uttrycker den specifika tidsandan som enligt Frängsmyr var kännetecknande för mellankrigstiden.²⁹

Arbetet och fackföreningarnas roll

En annan strategi för att förbättra folkets kvalitet var att minska arbetslösheten, i synnerhet den hos ungdomarna, som orsakats av samhällets ekonomiska ordning: ”[m]änniskomaterialets kvalitet kan därför blott upprätthållas och stegras genom att massarbetslösheten själv övervinnes”.³⁰ Arbetslöshet under en längre tid ansågs både kunna leda till sämre arbets kvalitet och till ”sociala existenser”.³¹ Arbetet blev på så sätt ett viktigt verktyg för att påverka befolkningen och dess sociala förmåga. Även människor som satt på anstalt skulle jobba, inte bara för att bidra till samhället men även för att få ”levnadslycka”.³²

Makarna Myrdals resonemang kring fackföreningarnas roll vittnar även om deras socialdemokratiska kopplingar. Till skillnad från andra aktörer som diskuterades i kapitlet hade fackföreningarna, enligt dem, snarare förbättrat det svenska folket. Detta skedde dels genom att arbetsvillkoren förbättrades, dels genom en ökad kollektivitet.³³ Många av de folkrörelser som växte fram under slutet av 1800-talet hade en kollektiv betoning, där det inte bara handlade om att vara ett verktyg av arbetarrörelsen för

---

²⁶ Myrdal & Myrdal (1997), s. 219.

²⁷ Myrdal & Myrdal (1997), s. 219–222.

²⁸ Myrdal & Myrdal (1997), s. 218, 222, 224.

²⁹ Frängsmyr (2002), s. 211.

³⁰ Myrdal & Myrdal (1997), s. 215.

³¹ Myrdal & Myrdal (1997), s. 215.

³² Myrdal & Myrdal (1997), s. 214–215.

³³ Myrdal & Myrdal (1997), s. 206.

samhällsförbättring utan också om gemenskap. Under 1930-talet hade fackföreningarna fler medlemmar än någonsin och kollektivism, att stå eniga tillsammans, var en viktig del i kampen för demokratisering i Sverige.³⁴

Enligt paret skulle alltså både arbetet och fackföreningar bidra med gemenskap till det svenska folket. En gemenskap som skulle innefatta hela den svenska befolkningen, oavsett om någon ansågs uppfylla makarna Myrdals idé om god eller dålig kvalitet. Makarna betonade även att det viktiga var att befolkningen arbetade, inte att alla arbetade i full produktivitet. Människor som satt inne på anstalt skulle endast jobba utifrån sin egen förmåga.³⁵ Produktiviteten var alltså inte den enda anledningen till att framhäva arbetets betydelse för nationen och dess befolkning, snarare handlade det för Myrdal och Myrdal om att ge människorna ett syfte och ett sammanhang.

Bostadens betydelse för nationens framtid

Även i frågan om bostäder kryper sig temat om hygienism in, men i en annan form än rashygienen. Hygienism var en idéströmning som slog igenom kring sekelskiftet 1900 och handlade inte enbart om kroppslig renlighet utan också om en renlighet gällande sinne och hem för att visa på självdisciplin och god, moralisk medborgerlighet. Renligheten i makarna Myrdals samtid symboliserade en frigörelse från Jordbrukssverige och dess hierarkier mot ett mer jämlikt modernt samhälle.³⁶ Paret Myrdal menade att ”[s]unda och tillräckliga bostäder åt hela folket bilda en nödvändig grundförutsättning för kroppslig och andlig hälsa”.³⁷ De sunda bostäderna kan ses som en grundbult för den profylaktiska socialpolitiken, eftersom övriga reformförslag för att höja befolkningens kvalitet annars skulle bli ”vanmäktiga”.³⁸ Problematiken fanns både i städer och på landsbygden men det var enligt författarna betydligt lättare att reglera och påverka boendesituationen inom städerna där hälsovårdsnämnden hade lättare att inspektera bostäder.³⁹

Det största och mest akuta problemet gällande bostäderna var enligt paret den rådande trångboddheten.⁴⁰ Som tidigare nämnt var trångboddhet utbredd i städer under 1920- och 1930-talen. Under det tidiga 1900-talet var det vanligt att flera familjer delade på en enrumslägenhet med eller utan kök, där de trängdes för att laga mat, vila och utföra hemarbete.⁴¹ Myrdal och Myrdal menade att trångboddheten orsakades av 1800-talets ”falsa individualism” som betonade individens – mannens – fria vilja och rätt att välja hur denne och dennes familj skulle bo.⁴² Detta skiljer sig väsentligt från de idéer om kollektivism och staten som samhällsuppfostrare, som författarna själva förespråkade.

---

³⁴ Frängsmyr (2002), s. 188–190; Kvarnström (2015), s. 193, 198, 272.

³⁵ Myrdal & Myrdal (1997), s. 215.

³⁶ Jonas Frykman, ”Hel och ren”, i Jonas Frykman & Orvar Löfgren (red.), *Den kultiverade människan* (Malmö 1979), s. 148–149; 181–184.

³⁷ Myrdal & Myrdal (1997), s. 229.

³⁸ Myrdal & Myrdal (1997), s. 229.

³⁹ Myrdal & Myrdal (1997), s. 229–231.

⁴⁰ Myrdal & Myrdal (1997), s. 232.

⁴¹ Löfgren (1979), s. 121.

⁴² Myrdal & Myrdal (1997), s. 231.

Trångboddheten ansågs inte endast förstöra äktenskapets och familjens ordning, utan kunde också orsaka sömnsvårigheter och kroppssmärter för barn samt hämma deras utbildningsmöjligheter. Dessutom kunde trångboddheten, enligt Myrdal och Myrdal, leda till mer allvarliga konsekvenser såsom homosexualitet, incest, alkoholism och prostitution då familjer desorganiserades när de levde trångt och med rumskamrater som inte tillhörde familjen. Det ansågs vara farligt för barn att växa upp i en sådan psykiskt och moraliskt onaturlig miljö vilket, som tidigare nämnt, kunde riskera socialpolitikens andra framgångar.⁴³ Bostaden fick alltså för paret Myrdal en väldigt stor betydelse och denna betydelse grundande sig inte endast i strävan om fysisk renlighet utan även i strävan om mental och moralisk hygien.

Det var störst angelägenhet att få barnfamiljer att bo bättre då paret Myrdal ansåg att barnen var nationens framtid. Om de inte växte upp i en sund miljö skulle inte heller befolkningens kvalitet förbättras med tiden.⁴⁴ Lösningen för trångboddheten ansågs vara lägenheter för barnfamiljer med minst tre rum och kök, med varsitt sovrum för flickorna och pojkarna, samt upplysningar om vad som var ett rent och sunt hem.⁴⁵ På 1930-talet i Sverige förespråkades den funktionalistiska arkitekturen. Stilen växte fram under 1920-talet på olika platser i Europa och som motreaktion på de mörka hyreskasernerna som var vanliga i europeiska städer vid denna tid. I stället var bostädernas funktionalitet i fokus, de skulle ha rinnande vatten och separata, moderna kök. Trots satsningarna att bygga flera hus var dessa bostäder länge ekonomiskt ouppnåeliga för en stor del av svenskarna.⁴⁶ Idén om renlighet går även att hitta i den funktionalistiska stilen där allt skulle vara avskalat och ha en funktion. Även i arkitekturen, likt socialpolitiken, blev ledordet rationalitet.

Vad handlar Kris i befolkningsfrågan om egentligen?

Ett återkommande tema i makarna Myrdals socialdemokratiska programskrift om den profylaktiska socialpolitiken var barnen. Enligt Myrdal och Myrdal var barnen den svenska nationens framtid och det var deras livssituation som skulle prioriteras och förbättras först. I kapitlet ”Socialpolitiken och folkets kvalitet” framhålls flera faktorer som kunde påverka barnen negativt, vilka skulle kunna undvikas genom förebyggande åtgärder. Att ge barnen gratis skolmat för att minska undernäringen och att tillgodose fler moderna bostäder till barnfamiljer för att undvika att barnens moraliska förfall är bara två exempel. Makarna Myrdal föreslog även sterilisering av icke önskade föräldrar – vilket, trots att det kan uppfattas kontroversiellt idag, inte var ett radikalt förslag för tiden. Rashygieniska idéer var väl etablerade och redan året efter kom en steriliseringslagstiftning att tillämpas i Sverige.⁴⁷ Förslaget lades av Myrdal och Myrdal även fram i en kontext som ännu inte hade erfårit de mest brutala konsekvenserna av rashygien, Nazitysklands tidiga brott hade inte uppdagats och förintelsen hade ännu inte ägt rum – trots att det varken var tidsligt eller rumsligt långt borta.

⁴³ Myrdal & Myrdal (1997), s. 233–235.

⁴⁴ Myrdal & Myrdal (1997), s. 229.

⁴⁵ Myrdal & Myrdal (1997), s. 235–236.

⁴⁶ Frängsmyr (2002), s. 281; Kvarnström (2015), s. 283.

⁴⁷ Gunnar Broberg & Göran Rybo, ”Sterilisering”, NE,

<<http://www-ne-sc.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/sterilisering>> (3/6 2024).

Tankar om hygien fick utrymme på flera platser i kapitlet; genom fysisk, moralisk och rashygien skulle det svenska folkets kvalitet förbättras. Även hygienens skulle genom den profylaktiska socialpolitikens reformer ge barnen och till följd hela svenska folkets framtid en bättre chans. Det dessa teman hade gemensamt var betoningen av rationalisering och effektivitet, hur svenskarnas och dess framtida generationers förebyggande skulle förbättras utifrån vetenskaplig information, samt att staten hade en roll i förändringen och förbättringen av folkets kvalitet.

Det går att reflektera över vad bokens egentliga syfte var, utöver det uttalade syftet att lösa den kris som Myrdal och Myrdal såg i samhället. På ett sätt har boken ett stort fokus på praktiska reformer för att lösa befolkningsfrågan. Men *Kris i befolkningsfrågan* motsätter sig inte heller företeelser som skulle anses kunna motarbeta en ökad nativitet, som preventivmedel. På så sätt lyser författarnas politiska åsikter genom denna pragmatiska skrift som syftar till att lösa befolkningsfrågan. Lösningen fanns inte i hämmandet av alla typer av friheter. Exempelvis skulle preventivmedel användas i stället för sterilisering för att minska att folk med gener av ”lägre kvalitet” ändå inte skulle föda barn.⁴⁸ Deras socialdemokratiska åsikter lyser även igenom i paret Myrdals syn på statens roll i relation till befolkningen. Delar av privatlivet skulle vara en angelägenhet för staten, till skillnad från hur det såg ut under 1800-talets individualism. Det blev statens roll att inte bara förbättra befolkningens levnadssituation utan att även till viss del kontrollera att befolkningen gynnade nationens framtid. *Kris i befolkningsfrågan* var alltså inte bara en bok som syftade till att lösa den minskade nativiteten, den syftade även till att visa hur man kunde lösa det på ett socialdemokratiskt vis.

---

⁴⁸ Myrdal & Myrdal (1997), s. 220.

Referenser

Källor och litteratur

Broberg, Gunnar & Rybo, Göran, ”Sterilisering”, *Nationalencyklopedin* (NE),

<<http://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/sterilisering>> (3/6 2024).

Frykman, Jonas, ”Hel och ren”, i Jonas Frykman & Orvar Löfgren (red.), *Den kultiverade människan* (Malmö 1979), s. 133–220.

Frängsmyr, Tore, *Svensk idéhistoria: Bildning och vetenskap under tusen år, del 2*. 3 Uppl.

(Stockholm 2002).

Gustafsson, Bo, ”K Gunnar Myrdal”, *Svensk biografiskt lexikon*, u.å.,

<<https://sok.riksarkivet.se/sbl/Presentation.aspx?id=8623>> (30/5 2023).

Kvarnström, Lars, ”Arbetarnas tid 1866–2014”, i Susanna Hedenborg & Lars Kvarnström (red.), *Det svenska sambället 1720–2014: Böndernas och arbetarnas tid*, 5 Uppl. (Lund 2015), s. 181–353.

Löfgren, Orvar, ”Känslans förvandling”, i Jonas Frykman & Orvar Löfgren (red.), *Den kultiverade människan* (Malmö 1979), s. 20–130.

Malmqvist, Jörgen & Zander, Ulf, ”Dödshjälp”, NE,

<<http://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/dodshjalp>> (27/8 2024).

Myrdal, Alva & Myrdal, Gunnar, *Kris i befolkningsfrågan*, Omtr. (Nora 1997).

Nationalencyklopedin (NE), ”Social ingenjörskonst”, NE,

<<http://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/social-ingenjorskunst>> (4/4 2024).

Statistiska centralbyrån (SCB), ”Födda i Sverige”, SCB, 2024,

<https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/fodda-i-sverige/#born_since_1900> (28/4 2024).

Tankesmedjan Tiden, ”Om tidskriften Tiden”, *Tankesmedjan Tiden*, u.å.,

<<https://tankesmedjantiden.se/om-tiden/>> (25/5 2023).

Thullberg, Per, ”Alva Myrdal”, *Svenskt Biografiskt lexikon*, u.å.,

<<https://sok.riksarkivet.se/sbl/Presentation.aspx?id=8622>> (25/5 2023).